

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОНТИНГЕНТУ АБІТУРІЄНТІВ ВНЗ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ

ПІДГОРНИЙ А.З., к.е.н., КОРОЛЬОВА Т.С., к.е.н.
Одеський державний економічний університет

Вступ. Зміни, що відбуваються у системі вищої освіти країни в сучасних умовах найбільш концентровано проявляються у первинному ланцюзі системи – вищому навчальному закладі. Функціонування ВНЗ, як суб'єкта господарювання, залежить від впливу зовнішніх чинників, перед усім, від потоку абітурієнтів. Сучасний стан ринку освітянських послуг в Україні характеризується посиленням конкуренції, яка обумовлюється, по-перше, розширенням мережі вищих навчальних закладів і забезпеченням більш високої доступності вищої освіти, а, по-друге, сучасним демографічним станом в країні.

Як відомо, демографічна криза 90-х років минулого сторіччя має негативні наслідки в різних сферах життя суспільства, як то: наслідок економічного характеру – скорочення чисельності працездатного населення і збільшення економічного навантаження на економічно активне населення; наслідок власне демографічного характеру – скорочення чисельності жінок репродуктивного віку і подальше зниження народжуваності з цієї причини, старіння населення, і пов'язаний з ним ріст смертності; наслідок соціально-культурного характеру, пов'язаний зі скороченням інтелектуального потенціалу суспільства [1, с. 5]. Дослідженню цих питань присвячені праці таких вчених як Е.М. Лібанової, С.І. Пірожкова, І.М. Прибиткової, С.Г. Стеценко.

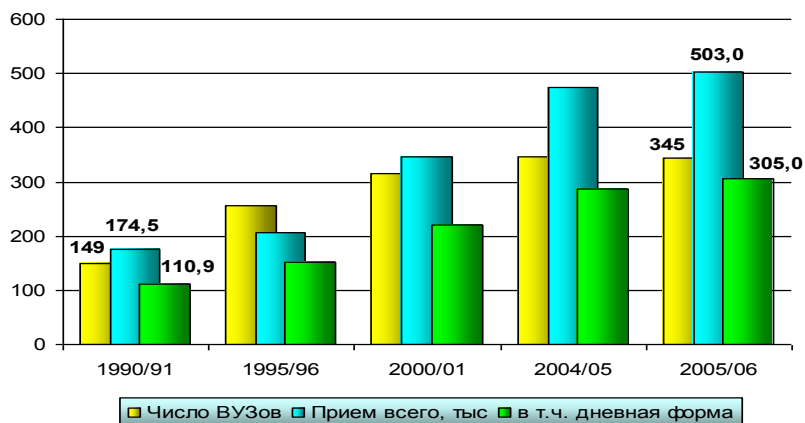
Метою статті є визначення впливу демографічної ситуації в Україні на розвиток вищої освіти, яка формує кадровий потенціал держави – творчу компоненту головної виробничої сили суспільства.

Результати дослідження. Для дослідження цього питання зупинимося на одному, характерному для нашої країни аспекті - зменшенні чисельності випускників середніх шкіл, тобто потенційних абітурієнтів вищих навчальних закладів і, пов'язаному з цим, можливому скороченні кількості ВНЗ.

Само по собі скорочення числа університетів не є негативним. В Україні дійсно в останні роки число університетів усілякого профілю (головним чином гуманітарного), швидко зросло, що об'єктивно вимагає упорядкування їхньої чисельності і структури. Проте мова іде про інше – про абсолютне і відносне скорочення в суспільстві кількості людей з вищою освітою, тобто про зниження інтелектуального рівня суспільства та розрив зв'язку поколінь в освітній і науковій сфері [2, с. 246].

Починаючи з 90-х років ХХ сторіччя в Україні різко підвищилася інтенсивність дії двох процесів. З одного боку, це зниження числа народжених з 800 тисяч у середині 80-х років до 380 тис. на початку нинішнього століття, тобто більш, ніж у 2 рази. Це відбилося на формуванні вікової структури населення через скорочення чисельності дитячих вікових груп [3, с. 350]. З

іншого боку, цей період характеризується небувалим ростом числа ВНЗ,

підвищенням прийому у ВНЗ і збільшенням чисельності студентів (рис.1).

Рис. 1. Динаміка числа ВНЗ і прийому студентів в Україні в 1990-2006 рр.

Як видно, число ВНЗ зросло у 2,3 рази, а чисельність студентів у 2,5 рази. При цьому загальний набір на 1-й курс збільшився майже у 3 рази. Це був період дійсно бурхливого кількісного росту вищої школи в країні. У 2006 році чисельність випускників середніх шкіл досягла свого максимуму – 522 тисячі і стала скорочуватися в силу компенсацийного впливу різкого скорочення числа народжених протягом 18 років, аж до 2002 року. Таким чином, стало очевидним, що з 2006 року почалося скорочення чисельності випускників середніх шкіл [3, с. 353].

Нами зроблений прогноз чисельності потенційних абітурієнтів в Україні до 2015 року. В основу розрахунку покладені дані про народжуваність у 1988-2005 роках, коефіцієнти дожиття до 17-18 років за таблицями смертності, доля молоді, що закінчила середню школу серед юнаків і дівчат 17-18 років. При цьому ми виходили з припущення, що при досить низькому рівні смертності у віці 7-17 років, можливими змінами коефіцієнта дожиття можна зневажити. Виникали певні труднощі при визначенні кількості осіб, що закінчили середню школу, тобто при визначенні на перспективу частки осіб, що закінчили середню школу серед 17-18-літніх, оскільки цей показник істотно варіювався протягом останніх 15 років у силу різних соціально-економічних факторів. З огляду на те, що в останні роки він підвищився і досяг досить високого рівня (приблизно 70 відсотків), ми прийняли це значення для прогнозу.

Результат розрахунку перспективної чисельності абітурієнтів в Україні до 2015 року представлений на рисунку 2.

Відповідно до цього розрахунку вже до 2011 року чисельність абітурієнтів зрівняється з числом ліцензійних місць набору у вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації. Крім того є ще один фактор соціального характеру, що істотно вплине на формування контингенту абітурієнтів у прогнозованому періоді. Відомо, що середня школа України переходить з 10-річного на 12-річний період навчання. Це означає, що в 2012 році не буде випуску в середніх школах, а, отже, не буде масового вступу до вищих навчальних закладів. "Провал" у чисельності абітурієнтів у 2012 році не буде

перекритий у найближчі роки, і тільки після 2014 року тенденція у формуванні абітурієнтів зміниться на позитивну. А позитивні зрушення в динаміці народжуваності, що відбулися на початку нинішнього століття, будуть відчутні лише через 15-20 років.

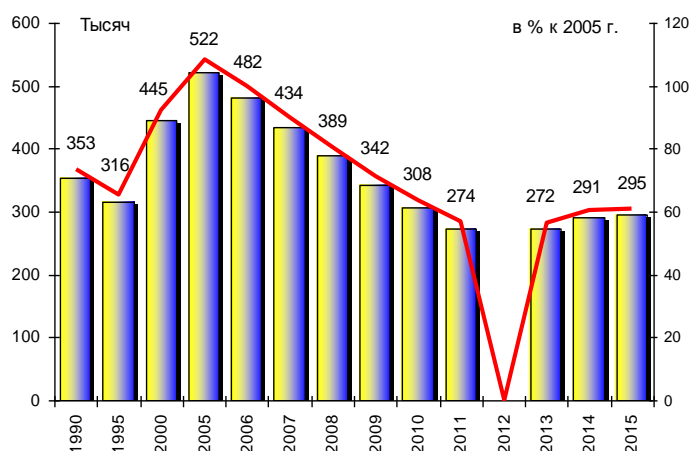

Рис. 2. Прогноз чисельності абітурієнтів в Україні до 2015 р.

Крім того, необхідно враховувати, що в національних і державних ВНЗ приблизно половина студентів навчається на контрактній основі, а це означає, що в найближчі часи істотно ускладниться й фінансове становище вищої школи [4-10].

Висновки. Така тенденція негативно позначиться на діяльності вищої школи й об'єктивно призведе до необхідності реорганізації всієї системи вищої освіти країни [11-19] .

На нашу думку, реорганізація може проходити за такими напрямками:

- укрупнення вузів. Зараз у середньому на один вуз приходить 6,6 тисяч студентів. Щоб довести цей показник до середньоєвропейського рівня, число ВНЗ необхідно скоротити щонайменше в 5 разів;
- укрупнення кількості спеціальностей, за якими ведеться підготовка у вищих навчальних закладах III-IV рівня;
- оптимізація дислокації вузів по областях і економічних районах країни.

Тому, незважаючи на специфічність освітньої галузі, вищим навчальним закладам потрібно боротися за клієнта так само, як і будь-якому суб'єкту господарювання. Набувають актуальності заходи, спрямовані на створення та підтримку позитивного іміджу ВНЗ, привертання уваги та інформування потенційних абітурієнтів щодо якості підготовки спеціалістів у даному вузі, формування у них мотивації до одержання конкретної спеціальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підгорний, А. З. Теорія статистики : навчальний посібник / А. З. Підгорний. – Одеса : ОДЕУ, 2001. – 150 с.
2. Литвин В., Анрущенко В. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття [Текст] / В. Литвин, В. Анрущенко та ін. – К.: Навч. книга. Кн. 3:

Модернізація освіти, 2003. – 943 с.

3. Статистичний щорічник України за 2007 рік – К.: Консультант, 2008. – 572 с.

4. Корольова, Т. С. Сучасні тенденції розвитку потенціалу наукових підрозділів вищих закладів освіти [Текст] / Т. С. Корольова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ. – 2000. – Вип. 6. – С. 268-272.

5. Корольова, Т. С. Деякі методичні питання фінансування вищої освіти в Україні [Текст] / А. З. Підгорний, Т. С. Корольова. // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 54-57.

6. Корольова, Т. С. Аналіз динаміки структурних змін наукових кадрів [Текст] / Т. С. Корольова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ. – 2002. – Вип. 11. – С. 231-234.

7. Корольова, Т. С. Аналіз окремих чинників регулювання наукової сфери [Текст] / Т. С. Корольова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ. – 2003. – Вип. 14. – С. 137-142.

8. Корольова, Т. С. Вікова структура вчених – чинник розвитку наукового потенціалу [Текст] / Т. С. Корольова // Управління в освіті : тези доповідей Всеукраїнської наук. - практич. конф. Львів, 21-23 квітня 2003 р. : тези доповіді – Львів : ДЦ МОНУ, 2003. – С. 30.

9. Корольова, Т. С. Методи оцінки ефективності науково-дослідних робіт [Текст] / В. А. Карпов, Т. С. Корольова, Т. В. Павлова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ. – 2004. – Вип. 16. – С. 83-89.

10. Підгорний, А. З. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів : метод. посібн. / А. З. Підгорний, Т. В. Уманець. – Одеса : ОНЕУ, 2005. – 17 с.

11. Корольова, Т. С. Методика оцінки ефективності науково-дослідних робіт : метод. рекомендації. / В. А. Карпов, Т. С. Корольова, А. З. Підгорний – Одеса : ОДЕУ, 2005. – 19 с.

12. Корольова, Т. С. Науковий потенціал як фактор розвитку підприємницької діяльності [Текст] / Т. С. Корольова // Економіка Криму. – Симферополь : ТНУ, НАПКС. – 2005. – № 15. – С. 25-29.

13. Королева, Т. С. Научные кадры как составляющая инновационного развития экономики [Текст] / А. З. Подгорный, Т. С. Королева // Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития экономики. Региональные, межрегиональные и международные аспекты : Матер. Междунар. науч.-практич. конф. Минск, 30 мая - 1 июня 2007 г. – Минск : ГУ «БелИСА», 2007. – С. 61-64.

14. Корольова, Т. С. Ефективність використання наукового потенціалу вищого навчального закладу [Текст] / Т. С. Корольова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ. – 2007. – Вип. 29. – С. 93-96.

15. Корольова, Т. С. Бюджет витрат часу на НДР – складова інноваційної системи ВНЗ [Текст] / Т. С. Корольова // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення : Матер. III Міжнародної наук.-практич. конф. Ялта, 4-6 жовт. 2007 р. – Т. II. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2007. – С. 235-236.

16. Korolevová, T. Inovační součást rozvoji oblasti vědy na vysoké škole na Ukrajině / T. Korolevová / «Management inovací v teorii, praxi a ve výuce : Inovace výuky inovací». – Praha, 2008. – S. 30-33.

17. Підгорний А.З., Кравець О.С. Курс демографічної статистики: навч. посібник [Текст] / А.З. Підгорний., О.С. Кравець – Одеса: ОДЕУ, 2008 – 133 с.

18. Підгорний, А. З. Система національних рахунків : навчальний посібник. / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко. – Одеса : ОДЕУ, 2009 р. – 121 с.

19. Корольова, Т. С. Особливості інноваційних процесів у сфері вищої освіти [Текст] / Т. С. Корольова // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Вип. 2 (15) : Економічні науки. – Чернівці : Технодрук. – 2009. – С. 78-84.